

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ટી ઓક્શન લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

ગ્રેસ હિલ ટી ઇન્ડસ્ટ્રી અને અન્ય

સપ્ટેમ્બર ૧૩, ૨૦૦૬

[ન્યાયાધીશ એસ.બી. સિંઘા અને ન્યાયાધીશ ડી.કે. જૈન]

સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮; ઓ IX આર૧૩:

બીજી કંપની સામે વ્યાજ સાથે ચોક્કસ રકમ માટે હુકમનામું હોવાનો દાવો
કરતી કંપની દ્વારા દાવો દાખલ કરવો-હાઇકોર્ટ દ્વારા એકપક્ષીય નિર્ણય-

હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ ભૂતપૂર્વ, પક્ષીય હુકમનામું-હુકમની રકમ માટે સુરક્ષા પૂરી પાડવાને આધિન-હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે આવી શરતો લાદવાની મંજૂરી આપી-અપીલ પર, ઠરાવ્યું: કોર્ટ આદેશ IX નિયમ ૧૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે પ્રતિવાદીઓને શરતો મૂકવાની સત્તા હોવા છતાં આવી શરતો ગેરવાજબી હોવી જોઈએ નહીં-કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, તે યોગ્ય રહેશે જો પ્રતિવાદી નંબર ૧/કંપનીને ૫ લાખ રૂપિયાની હદ સુધી સુરક્ષા આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે-જારી કરેલા નિર્દેશો-કાયદાનું અર્થઘટન.

આ અપીલમાં આ અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે પ્રતિવાદી સામે એકપક્ષીય હુકમનામું રદ કરવામાં અદાલતોની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરવાના સંદર્ભમાં સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ના આદેશ IX નિયમ ૧૩ ની જોગવાઈઓના અર્થઘટન અને અરજી અંગે હતો.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે કારણ કે તે ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે કોર્ટ પાસે એકતરફી પસાર કરાયેલા મની ડિક્રીને રદ કરવા માટે પૂર્વશરત તરીકે જામીન પૂરા પાડવાનો નિર્દેશ આપવાની સત્તા છે.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટ

ઠરાવ્યું:૧.૧. એક તરફી હુકમનામું રદ કરવાનો આદેશ પસાર કરતી અદાલતને વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્ર આપવામાં આવ્યું છે, જે ફક્ત એ આધાર પર જ નહીં કે પ્રતિવાદી હુકમનામું પસાર થયાની તારીખે પણ તેની ગેરહાજરી માટે પૂરતું કારણ સાબિત કરવામાં સક્ષમ હતો, પરંતુ અન્ય હાજર તથ્યો અને સંજોગો પણ.તે પ્રતિવાદીને શરતો પર મૂકવો જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન પર પણ વિચારણા કરી શકે છે.જોકે, અદાલતે પ્રતિવાદીઓને શરતોમાં મૂકવાની તેની સત્તાને નકારી નથી.જોકે, એ વાત સાચી છે કે આવા શબ્દો ગેરવાજબી અથવા કઠોર રીતે અતિશય ન હોવા જોઈએ.એકવાર ગેરવાજબી અથવા કઠોર શરતો લાદવામાં આવે, પછી અપીલ કોર્ટને તેમાં દખલ કરવાની સત્તા હશે. [૧૬૯-સી-ડી-ઈ]

જીપી શ્રીવાસ્તવ વિરુદ્ધ આરકે રાયઝાદા અને અન્ય, [૨૦૦૦] ૩ એસસીસી ૫૪; રમેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રત્નાકર બેંક લિમિટેડ, જેટી (૨૦૦૦) ૧૦ એસસી ૩૨૫ અને વિજય કુમાર મદન અને અન્ય વિરુદ્ધ આરએન ગુપ્તા ટેકનિકલ એજ્યુકેશન સોસાયટી અને અન્ય, [૨૦૦૨] ૫ એસસીસી ૩૦૦, ઉદ્દેખિત.

૧.૨. ઉચ્ચ ન્યાયાલયના એકલ ન્યાયાધીશે તેના વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ એ ધ્યાનમાં રાખીને કર્યો હતો કે આ બાબતનો નિકાલ હકીકતમાં પ્રતિવાદીની ગેરહાજરી માં વચગાળાના તબક્કે કરવામાં આવ્યો છે અને તે બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને તેને દાવાનો બચાવ કરવાની તક આપવામાં આવી હતી, પરંતુ, પછી એકલ.ન્યાયાધીશે સંપૂર્ણ રકમ બેંક ગેરંટીના રૂપમાં મેળવવાનો અથવા રોકડમાં જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપવો યોગ્ય ન હતો.લાદવામાં આવેલી શરત વાજબી હોવી જોઈએ.વાજબી શરતો શું હશે તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધારિત હશે.હુકમનામું રદ કરતી વખતે, શરતો લાદી શકાય છે પરંતુ આવી શરતો ગેરવાજબી અથવા કઠોર રીતે વધુ પડતી ન હોવી જોઈએ.[૧૬૯-ઈ-એફ; ૧૭૨-ડી]

કરુમુરી સુરૈયા વર્સીસ થડેપક્ષી થાયરમ્મા એન્ડ અદર્સ, એ. આઈ. આર. ૩૭ (૧૯૫૦) મદ્રાસ ૬૧૮; સોમલાલ નથાલાલ મિસ્ત્રી વર્સીસ ધ વસંત ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ એન્ડ અનધર, આઈ.એલ.આર. (૧૯૫૪) બોમ્બે ૩૭૧; બી પદ્માવતી રાય વર્સીસ પાર; અથિયમ્મા, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૬) કર્ણાટક ૯૭; પેકવુડ વર્સીસ યુનિયન-કેસ્ટલ મેઈલ સ્ટીમશિપ કંપની લિમિટેડ (૧૯૦૩) ૨૦ ટાઈમ્સ લો રિપોર્ટ્સ ૫૯; કવલાપ્પરા કોટ્ટારાથિલ કોચુની @મૂપિલ નાયર વગેરે વર્સીસ સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ એન્ડ કેરળ અને અન્યો, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) એસસી ૧૦૮૦ અને ધ યુનિયન ઓફ

ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ શ્રી ઓમ પ્રકાશ [૧૯૭૬] ૪ એસસીસી ૩૨, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૨. વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, જો પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને ૫ લાખ રૂપિયાની હદ સુધી સુરક્ષા આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે તો ન્યાયના હિતમાં ઘટાડો થશે.આવી સુરક્ષા એકલ ન્યાયાધીશના સંતોષ માટે પૂરી પાડવી જોઈએ.જો પ્રતિવાદી- સામાવાળા આ આદેશનું પાલન કરે તો કોર્ટ મેરિટના આધારે આ બાબત પર વિચાર કરશે, અને જો તેમાં નિષ્ફળ જાય તો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમનામું માન્ય રહેશે. [૧૭૨-ઈ-એફ; જી]

દીવાની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર :દીવાની અપીલ નંબર ૪૧૦૦/૨૦૦૬.

કલકત્તા હાઈકોર્ટના ૨/૫/૨૦૦૫ ના એ.પી.ઓ.ટી. નંબર ૮૬/૨૦૦૫ માં આપેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી

અપીલકર્તા માટે ભાસ્કર પી. ગુપ્તા, કે. દત્તા, કે.વી. મોહન અને નીતિન જૈન.

પ્રતિવાદીઓ માટે બી રઘુનાથ, ગિરીશ કમલ અને આર નેદુરામન.

અદાલતનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

ન્યાયાધીશ એસ. બી. સિંઘા. રજા આપવામાં આવી છે.

આ અપીલમાં સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં, 'સીપીસી') ના ઓર્ડર IX નિયમ ૧૩ ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન અને ઉપયોગ પ્રશ્નમાં છે, જે રજા મે, ૨૦૦૫ ના રોજ કલકત્તા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા એ.પી.ઓ.ટી. નંબર ૮૬/૨૦૦૫ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે, જે સીએસ નંબર ૨૩૪/૨૦૦૨ માંથી ઉદ્ભવતા કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં ફેરફાર કરે છે.

વાદી અમારી સમક્ષ અપીલકર્તા છે.તેણે કલકત્તા હાઈકોર્ટના મૂળ પક્ષે પ્રતિવાદીઓ સામે વ્યાજ સાથે રૂ. ૩૭,૨૬,૪૯૮/- ની રકમનો હુકમનામું રજૂ કરીને દાવો દાખલ કર્યો.ઉપરોક્ત કોર્ટના લેટર્સ પેટન્ટના કલમ ૧૨ હેઠળ રજા પણ મેળવવામાં આવી હતી.૨૩ મે, ૨૦૦૨ ના રોજ સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર XII નિયમ ૬ હેઠળ હુકમનામું નોંધવા માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.ઉપરોક્ત અરજી પર, પ્રતિવાદીઓ/પ્રતિવાદીઓને ગતિવિધિની નોટિસ બજાવવાની હતી.આ નોટિસ ૧૨મી જૂન, ૨૦૦૨ના રોજ પરત કરી શકાય તેવી

હતી.ઉપરોક્ત નોટિસ પર પ્રતિવાદી નંબર ૧ વતી કોઈ હાજર થયું ન હતું.વાદીની અરજી પર વિપક્ષમાં સોગંદનામું દાખલ કરવાનો નિર્દેશ જારી કરવામાં આવ્યો હતો.કથિત રીતે નોંધાયેલ ટપાલ દ્વારા પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને ઉપરોક્ત આદેશની જાણ કરવામાં આવી હતી.આ મામલાને ૧૫મી જુલાઈ, ૨૦૦૨ના રોજ ફરીથી સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો.તે તારીખે પ્રતિવાદી નંબર ૧ વતી કોઈ હાજર થયું ન હતું.પ્રતિવાદી નંબર ૧ વિરુદ્ધ વ્યાજ સાથે ₹ ૩૭,૨૬,૪૨૮ ની રકમ દાખલ કરવા પર ચુકાદો અને હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રતિવાદી નંબર ૨ પ્રતિવાદી નંબર ૧ નો આ દલાલ હતો.તેને પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના બાહેધરી આપનાર તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો હતો.જોકે, તેની વિરુદ્ધ કોઈ હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું ન હતું. વાદી-અપીલકર્તા દ્વારા તેની સામે અપીલ કરવામાં આવી હતી કારણ કે પ્રતિવાદી નંબર ૨ સામે કોઈ હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું ન હતું.આ અરજી ના મંજૂર કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ પ્રતિવાદી-સામાવાળા નંબર ૧એ, અન્ય બાબતોની સાથે, ઉપરોક્ત એકપક્ષીય હુકમનામું પાછું ખેંચવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તેમને આ દાવાની સ્થાપના વિશે ત્યારે જ ખબર પડી જ્યારે ઓગસ્ટ, ૨૦૦૨માં તેમને સ્ટે પિટિશનની નકલ સાથે અપીલનું મેમોરેન્ડમ આપવામાં આવ્યું હતું.

૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૪ ના રોજના આદેશ મુજબ, એક વિદ્વાન સિંગલ જજે ઉપરોક્ત અરજીને સંપૂર્ણપણે ઉપજાવી કાઢેલી અને કોઈપણ યોગ્યતા વગરની ગણાવી, છતાં હુકમનામું પાછું ખેંચવાનો નિર્દેશ એ શરતે પસાર કરવામાં આવ્યો કે પ્રતિવાદીએ ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં બેંક ગેરંટીના રૂપમાં અથવા રોકડમાં રૂ. ૩૭ લાખની જામીનગીરી રજૂ કરવી પડશે.

વિવાદિત ચુકાદાને કારણે ડિવિઝન બેન્ચે તેની સામે અપીલ કરવાની મંજૂરી આપી છે. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે વિવાદિત ચુકાદો પસાર કરતી વખતે એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ સી.પી.સી. ના આદેશ IX નિયમ ૧૩ હેઠળ તેમના વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, આવી કઠોર શરત લાદી શક્યા ન હોત, એમ કહીને:

"અમારી સમક્ષ એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા/અરજદારને વકીલો દ્વારા સમન્સની રિટની બજાવણી વિના આ અદાલતમાં હાજર ન થવાની સલાહ આપવામાં આવી હતી. કબૂલ છે કે, આજે પણ અપીલકર્તા/અરજીકર્તાને સમન્સની કોઈ રિટ બજાવવામાં આવી નથી, સિવાય કે આ કોર્ટના મૂળ બાજુના નિયમો હેઠળ કોડના ઓર્ડર ૧૨ નિયમ ૬ ના સંદર્ભમાં નોટિસ ઓફ મોશન બહાર પાડવામાં આવી હતી અને તે નોટિસ અપીલકર્તા/અરજીકર્તાને

બજાવવામાં આવી છે.તેથી, તેમના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહના આધારે ઉપરોક્ત ફરિયાદી દ્વારા ગેરસમજ થઈ શકે છે અને તેથી કોડના ઓર્ડર ૧૨ નિયમ ૬ હેઠળ હુકમનામું પસાર કરવા માટે જ્યારે મામલો બોલાવવામાં આવ્યો હતો ત્યારે કોર્ટ સમક્ષ હાજર થવા માટે પૂરતા કારણ દ્વારા અટકાવવામાં આવી શકે છે.જ્યારે આપણે આ બાબતને તે દ્રષ્ટિકોણથી જોઈએ છીએ ત્યારે અમને લાગે છે કે માનનીય પ્રથમ અદાલત દ્વારા પ્રતિવાદીને સમાન રકમનો દાવો સુરક્ષિત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે કોર્ટે આ રીતે પસાર કરેલો આદેશ ૩૭ લાખ રૂપિયાનો હતો, તેથી અમને લાગે છે કે કાયદાની દ્રષ્ટિએ આ આદેશ ટકી શકે નહીં.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ભાસ્કર પી ગુપ્તાએ એવી રજૂઆત કરી હતી કે ડિવિઝન બેન્ચે કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે કારણ કે તે ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે કોર્ટ પાસે એકતરફી પસાર કરાયેલા મની ડિક્રીને પાછો ખેંચવા માટે પૂર્વશરત તરીકે સુરક્ષા પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપવાની સત્તા છે.

બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી બી. રઘુનાથે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરત ખૂબ જ કઠોર હોવાથી, ડિવિઝન બેન્ચે તેને યોગ્ય રીતે રદ કરી છે.

અપીલકર્તાએ કબૂલાત પર હુકમનામું પસાર કરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી.જોકે, પસાર કરાયેલો હુકમ એકપક્ષીય હતો. સી.પી.સી. ના નિયમ ૧૩ ના ઓર્ડર IX ની જોગવાઈઓની લાગુતા વિવાદમાં નથી.તે નીચે પ્રમાણે છે:

"૧૩. પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ એકતરફી હુકમનામું રદ કરવું. – કોઈપણ કિસ્સામાં જ્યારે પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ એકતરફી હુકમનામું પસાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે જે કોર્ટ દ્વારા હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું તે કોર્ટમાં તેને રદ કરવાનો આદેશ માંગી શકે છે; અને જો તે કોર્ટને ખાતરી આપે કે સમન્સ યોગ્ય રીતે બજાવવામાં આવ્યું ન હતું, અથવા જ્યારે દાવો સુનાવણી માટે રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તેને હાજર થવાથી કોઈ પૂરતા કારણોસર અટકાવવામાં આવ્યો હતો, તો કોર્ટ ખર્ચ, કોર્ટમાં ચુકવણી અથવા અન્યથા યોગ્ય લાગે તેવી શરતો પર તેની વિરુદ્ધ હુકમનામું રદ કરવાનો આદેશ આપશે, અને દાવાની કાર્યવાહી માટે એક દિવસ નક્કી કરશે;

પરંતુ જ્યાં હુકમનામું એવું હોય કે તે માત્ર આવા પ્રતિવાદી સામે જ રદ કરી શકાતો નથી, ત્યાં તે અન્ય તમામ અથવા કોઈપણ પ્રતિવાદીઓ સામે પણ રદ કરી શકાય છે:

વધુમાં, જો કોઈ કોર્ટને ખાતરી થાય કે પ્રતિવાદીને સુનાવણીની તારીખની સૂચના આપવામાં આવી હતી અને વાદીના દાવાનો જવાબ આપવા માટે હાજર રહેવા માટે પૂરતો સમય હતો, તો સમન્સ બજાવવામાં અનિયમિતતા થઈ હોવાના આધારે કોઈ પણ કોર્ટ એકતરફી રીતે પસાર કરાયેલા હુકમનામાને રદ કરશે નહીં.

સમજૂતી.જ્યાં આ નિયમ હેઠળ એકતરફી રીતે પસાર થયેલા હુકમનામા સામે અપીલ કરવામાં આવી હોય, અને અપીલકર્તાએ અપીલ પાછી ખેંચી લીધી હોય તે આધાર સિવાય અન્ય કોઈપણ આધાર પર અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં આ નિયમ હેઠળ એકતરફી હુકમનામાને રદ કરવા માટે કોઈ અરજી કરવામાં આવશે નહીં."

અમે તરત જ નોટિસ કરી શકીએ છીએ કે જ્યારે આદેશ IX નિયમ ૭ ખર્ચની આવી શરતો પર અથવા અન્યથા કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને રદ

કરવાની ધારણા કરે છે; આદેશ IX નિયમ ૧૩, અન્ય બાબતોની સાથે, "કોર્ટમાં ચૂકવણી" ની ધારણા કરે છે.

"કોર્ટમાં ચૂકવણી" નો અર્થ શું હશે તે મુખ્ય પ્રશ્ન છે.

જી. પી. શ્રીવાસ્તવ વિરુદ્ધ આર. કે. રાયઝાદા અને અન્યો [(૨૦૦૦) ૩ એસ. સી. સી. ૫૪] માં, સમાન પ્રશ્ન વિચારણા માટે આવ્યો હતો. આ અદાલતની એક ખંડપીઠે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડના આદેશ IX નિયમ ૧૩ હેઠળની જોગવાઈને વ્યાપક રચના મળવી જોઈએ અને કોઈ સખત અને ઝડપી માર્ગદર્શિકા સૂચવી શકાતી નથી. અદાલતો પાસે "પર્યાપ્ત કારણ" ના અસ્તિત્વના સંદર્ભમાં પોતાને સંતોષવા પર એકપક્ષીય હુકમનામું રદ કરવાની વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ છે, અભિપ્રાય:

"હાજર ન રહેવા માટેનું "પર્યાપ્ત કારણ" એ તારીખનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જેના પર ગેરહાજરીને એકતરફી કાર્યવાહી માટેનું કારણ બનાવવામાં આવ્યું હતું અને સમય પહેલાના અન્ય સંજોગો પર આધાર રાખીને તેને લંબાવી શકાતું નથી. જ્યારે તેની સામે એકપક્ષીય કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી ત્યારે સુનાવણી માટે નક્કી કરવામાં આવેલી તારીખે પ્રતિવાદી હાજર ન રહેવા માટે "પર્યાપ્ત કારણ" બહાર

પાડવામાં આવે, તો તેને તેની અગાઉની બેદરકારી માટે સજા કરી શકાતી નથી, જેની અવગણના કરવામાં આવી હતી અને તેથી અગાઉ તેને માફ કરવામાં આવી હતી.એવા કેસમાં કે જ્યાં પ્રતિવાદી તાત્કાલિક અને નિર્દિષ્ટ વૈધાનિક સમયની અંદર અદાલતનો સંપર્ક કરે છે, સામાન્ય રીતે તેની તરફેણમાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, જો કે ગેરહાજરી દુર્ભાવનાપૂર્ણ અથવા ઇરાદાપૂર્વકની ન હોય.આ કેસમાં પક્ષકારની ગેરહાજરી માટે બીજા પક્ષને પૂરતા ખર્ચ દ્વારા વળતર આપી શકાય છે અને ગુણદોષ પર નિર્ણય લેવામાં આવે છે.

રમેશ એન્ડ અર્ધર્સ વર્સીસ રત્નાકર બેંક લિમિટેડ [જે.ટી. ૨૦૦૦ (૧૦) એસ.સી. ૩૨૫] કેસમાં, જોકે, આ અદાલતે, એકપક્ષીય હુકમને રદ કરવાનો નિર્દેશ આપતી વખતે, અગાઉના પ્રસંગે કોર્ટ દ્વારા નિર્દેશિત ૭ લાખ રૂપિયાની રકમ ઉપરાંત વધુ ૫ લાખ રૂપિયા જમા કરાવવાનો પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો.જોકે, તેમાં કોઈ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો નથી.

વિજય કુમાર મદન અને અન્યો વિરુદ્ધ આર.એન. ગુપ્તા ટેકનિકલ એજ્યુકેશન સોસાયટી અને અન્યો [(૨૦૦૨) ૫ એસ.સી.સી. ૩૦] માં, આ

અદાલતે અનુચિત શરત લાદવાની અને પ્રતિવાદીને ભારે શરતો પર મૂકવાની પ્રથાને વખોડી કાઢી હતી, જેમાં જણાવ્યું હતું કે:

"અદાલતમાં ખર્ચ લાદવાની અને પ્રતિવાદી-અરજદારને શરતો પર મૂકવાની સત્તા "અદાલત ખર્ચ અથવા અન્યથા નિર્દેશ કરે છે તેવી શરતો પર" અભિવ્યક્તિમાંથી લખવામાં આવી છે.અર્જુન સિંહ વિરુદ્ધ મોહિન્દ્ર કુમાર કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયથી એ વાત નક્કી થાય છે કે મુલતવી રાખેલી સુનાવણી પર, કોર્ટે અગાઉ એકતરફી કાર્યવાહી કરી હોવા છતાં, પ્રતિવાદીને હાજર રહેવા અને યોગ્ય રીતે આગળની કાર્યવાહીમાં ભાગ લેવાનો અધિકાર છે.નિયમ ૭ હેઠળ અરજી માત્ર ત્યારે જ કરવી જરૂરી છે જો પ્રતિવાદી ઇચ્છે કે કાર્યવાહી ફરીથી પ્રતિબિંબિત થાય અને તે તારીખથી કાર્યવાહી ફરીથી શરૂ કરવામાં આવે જ્યાંથી તે એકપક્ષીય બની હતી જેથી એકપક્ષીય સુનાવણીને દ્વિ-પક્ષીયમાં રૂપાંતરિત કરી શકાય.પ્રતિવાદીને નિયમ ૭ હેઠળ શરતો પર મૂકવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અદાલત એવો આદેશ પસાર કરી શકતી નથી કે જે પ્રતિવાદીને નિયમ ૭ હેઠળ અરજી ન કરી હોત તો તે જે સ્થિતિમાં હોત તેના કરતા વધુ ખરાબ પરિસ્થિતિમાં મૂકવાની અસર હોત. તેથી આદેશનો લાભ લેવા માટેની શરતો પણ એવી ન હોવી જોઈએ કે જેનાથી દાવો જ નક્કી થઈ જતો હોય.તેવી જ રીતે, કોર્ટ શરતો મૂકવાની

સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની આડમાં આદેશ ન પણ આપી શકે જે કદાચ કોર્ટ પોતે દાવામાં ન કર્યો હોય.અર્જુન સિંહના કિસ્સામાં દર્શાવ્યા મુજબ નિયમ ૭નો સાર એ છે કે માત્ર મુકદ્દમાને લંબાવવા માટે ગણતરી કરવામાં આવેલી અયોગ્ય વિલંબને સજા કરીને કાર્યવાહીનું સુવ્યવસ્થિત સંચાલન સુનિશ્ચિત કરવું.

જો કે, "કોર્ટમાં ચૂકવણી" અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન તે કિસ્સાઓમાં સીધા વિચારણા માટે આવતું ન હતું.

સી.પી.સી. ના આદેશ IX નિયમ ૧૩માં વર્ષ ૧૯૭૬માં કોઈ સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો.ઉચ્ચ અદાલતો લાંબા સમયથી આ જોગવાઈનું અર્થઘટન એવી રીતે કરી રહી હતી કે જે અદાલતોને અમુક નિર્દેશો જારી કરવાની સત્તા આપે છે, જે ખર્ચ અથવા અન્યથા સુધી મર્યાદિત રાખવાની જરૂર નથી.અદાલતને એક પક્ષીય હુકમનામું રદ કરવાનો આદેશ પસાર કરવા માટે વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્ર આપવામાં આવ્યું છે, માત્ર તે જ આધારે નહીં કે પ્રતિવાદી હુકમનામું પસાર થવાની તારીખે પણ તેની ગેરહાજરી માટે પૂરતું કારણ સાબિત કરી શક્યો હોય, પરંતુ અન્ય હાજર હકીકતો અને સંજોગો પણ.તે પ્રતિવાદીને શરતો પર મૂકવો જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન પર પણ વિચારણા કરી શકે છે.અદાલત, નિર્વિવાદપણે, જોકે, પ્રતિવાદીઓને શરતોમાં મૂકવાની તેની

સત્તાથી વંચિત નથી.જો કે, તે સામાન્ય બાબત છે કે આવા શબ્દો ગેરવાજબી અથવા કઠોર રીતે અતિશય ન હોવા જોઈએ.એકવાર ગેરવાજબી અથવા કઠોર શરતો લાદવામાં આવે તે પછી, અપીલ અદાલત પાસે તેમાં દખલ કરવાની સત્તા હશે.પરંતુ, એવું માનવું યોગ્ય રહેશે નહીં કે વિભાગીય ખંડપીઠે એવું માનવા માટે કોઈ ભૂલ કરી નથી કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ પાસે આવી સત્તા નથી.વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે પોતાના વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને એ વાત ધ્યાનમાં રાખી કે આ મામલો આખરે વચગાળાના તબક્કે પ્રતિવાદીની બાજુમાં તરફેણ કરવામાં આવ્યો છે અને આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને તેમને દાવા માં બચાવ લેવાની તક આપવામાં આવી હતી, પરંતુ, પછી વિદ્વાન સિંગલ જજે ૩૭ લાખ રૂપિયાની સંપૂર્ણ રકમ બેંક ગેરંટીના રૂપમાં મેળવવાનો અથવા રકમ રોકડમાં જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપવાનો નિર્ણય યોગ્ય ન હતો.લાદવામાં આવેલી શરત વાજબી હોવી જોઈએ.વાજબી શરતો શું હશે તે દરેક કેસના તથ્યો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે.

કરુમુરી સુરૈયા વિરુદ્ધ થાડેપણી પુષ્પવણી થાયરમ્મા અને અન્યો [એ.આઈ.આર. (૩૭) ૧૯૫૦ મદ્રાસ ૬૧૮] માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના એક વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે કાયદાને નીચેની શરતોમાં વર્ણવ્યો હતો:

"મને એવું લાગે છે કે નિયમમાં "જેવી શરતો પર" શબ્દોને માત્ર ખર્ચને જ નહીં પરંતુ "અદાલતમાં ચુકવણી અથવા અન્યથા તે યોગ્ય લાગે તે રીતે" પણ લાગુ કરવા તરીકે વાંચવું જોઈએ.મને નથી લાગતું કે નિયમમાં ઉપર ઉલ્લેખિત વિરામચિહ્નો કોઈપણ રીતે અરજદારના વકીલની દલીલને સમર્થન આપે છે.મને એવું લાગે છે કે આ નિયમ માત્ર ખર્ચની ચુકવણી માટે એકપક્ષીય હુકમનામું રદ કરવા માટેની શરતો લાદવાની અદાલતની સત્તાને પ્રતિબંધિત કરતું નથી.નિયમના શબ્દો એટલા વ્યાપક છે કે તેમાં કોર્ટને યોગ્ય લાગે તેવી ડિફીટલ રકમની ચુકવણી અથવા અન્ય શરતોનો સમાવેશ થાય છે.સામાન્ય રીતે કોર્ટ પ્રતિવાદી પર ભારે શરતો લાદશે નહીં, જેમ કે અદાલતમાં સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રકમની ચુકવણી અથવા તેના માટે જામીન આપવા વગેરે. વચગાળાની રકમ જમા કરવા માટેની શરતો અથવા આવી સમાન શરતો માત્ર વિશેષ સંજોગોમાં જ લાદવામાં આવે છે.એવું કહેવું એક બાબત છે કે પ્રતિવાદીને આવી કઠોર શરતો પર મૂકવું કાં તો અસમાન અથવા અન્યાયી છે, પરંતુ તે કહેવું એકદમ અલગ બાબત છે કે કોર્ટ પાસે કોઈ પણ સંજોગોમાં આવી શરતો લાદવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી.

સોમાલાલ નાથાલાલ મિસ્ત્રી વિરુદ્ધ વસંત ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન
લિમિટેડ અને અન્ય આઈએલઆર (૧૯૫૪) બોમ્બે ૩૭૧ માં, તે ઠરાવ્યું હતું:

"આગળનો પ્રશ્ન એ છે કે નીચેની અદાલત દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરત વાજબી શરત છે કે કેમ."ખર્ચ, કોર્ટમાં ચૂકવણી અથવા અન્યથા તે યોગ્ય લાગે તેવી શરતો" એ અભિવ્યક્તિ સૂચવે છે કે આ મામલો વિવેકબુદ્ધિનો છે, પરંતુ વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે કરવાનો છે.તેથી, પ્રતિવાદી પર લાદવામાં આવનારી શરત વાજબી હોવી જોઈએ અને દમનકારી નહીં.ચોક્કસ કેસમાં કઈ શરત લાદવી જોઈએ તે દરેક કેસના તથ્યો પર આધાર રાખે છે.કોઈ ચોક્કસ કેસમાં કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે પ્રતિવાદીએ કોર્ટમાં સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવી દેવી જોઈએ.બીજા કિસ્સામાં કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે જો પ્રતિવાદીને ડિક્રીટલ રકમનો એક ભાગ ચૂકવવાનો આદેશ આપવામાં આવે તો તે પૂરતું હશે, અને ત્રીજા કિસ્સામાં એવું માનવામાં આવે છે કે કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે જો પ્રતિવાદીને ફક્ત ખર્ચની રકમ ચૂકવવાની ફરજ પાડવામાં આવે તો ન્યાયના ઉદ્દેશ્યો પૂરા થશે.મને સાચો સિદ્ધાંત એ લાગે છે કે કોર્ટને પ્રતિવાદી પર શરતો લાદવાની સત્તા છે, જેમાં હુકમનામાની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાની શરતનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ લાદવામાં આવનારી શરતો વાજબી

હોવી જોઈએ અને દમનકારી ન હોવી જોઈએ અથવા ઓછામાં ઓછી એવી શરતો ન હોવી જોઈએ જેના પરિણામે પ્રતિવાદી દાવોનો બચાવ કરી શકશે નહીં.

બી. પદ્માવતી રાય વિરુદ્ધ પાર્વતીમ્મા [એ. આઈ. આર. ૧૯૭૬ કર્ણાટક ૯૭] માં, ન્યાયમૂર્તિ શેટ્ટીએ તે સમયે વિદ્વાન ન્યાયાધીશ તરીકે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

".....અહીં પ્રશ્ન એ છે કે શું કોર્ટ, આદેશ IX, નિયમ ૧૩ હેઠળ એકપક્ષીય હુકમનામું રદ કરતી વખતે, ખર્ચ ચૂકવવાના નિર્દેશ સિવાય આવી શરતો લાદવા માટે સક્ષમ છે. શ્યામ લાલ સહાય વિરુદ્ધ રામ નારાયણ લાલ શેઠ, (૧૯૨૦) ૫૭ ઈન્ડ કેસ ૩૦૦ = (એ. આઈ. આર. ૧૯૨૦ પેટ ૬૬૦) માં આદેશ IX, નિયમ ૧૩નો અવકાશ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો, જેમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ મિલરે અવલોકન કર્યું હતું:

"કોર્ટ, સૌ પ્રથમ, ખર્ચની ચુકવણીને લગતી શરતો લાદશે, તે બીજું, કોર્ટમાં ચુકવણીને લગતી શરતો લાદશે અને મારા મતે, આ

અદાલતમાં વચગાળાની રકમ અથવા તેના કેટલાક ભાગની ચુકવણી
અથવા ખર્ચની અદાલતમાં ચુકવણીને આવરી લે છે....."

હું આદરપૂર્વક ઉપરોક્ત અભિપ્રાય સાથે સંમત છું.કોર્ટ પ્રતિવાદીને
એકતરફી હુકમનામું રદ કરતી વખતે વચગાળાની રકમ અથવા ખર્ચનો
એક ભાગ ચૂકવવા માટે કહેવા માટે સક્ષમ છે, પરંતુ આવી શરતો
ગેરવાજબી અથવા ગેરકાયદેસર હોવી જોઈએ નહીં.

દાખલા તરીકે, મને લાગે છે કે સંજોગો પ્રતિવાદીને દાવાના
દાવાના સ્વીકૃત ભાગને જમા કરવાના નિર્દેશને યોગ્ય ઠેરવે
છે.પ્રતિવાદી ૩/૬/૧૯૭૦ માંથી ૫ = ટકા વ્યાજ સાથે અવેતન
ખરીદીના નાણાંની બાકીની ચૂકવણી કરવાની તેની જવાબદારી પર
વિવાદ કરતું નથી.તેણીએ ૧૫/૫/૧૯૭૦ ની જવાબ નોટિસમાં માત્ર
એટલું જ પ્રાર્થના કરી હતી કે તેણીને તે ચુકવણી માટે બે વર્ષનો સમય
આપવામાં આવે.

"અથવા અન્યથા" અભિવ્યક્તિનો પણ વ્યાપક અર્થ કાઢવો જરૂરી છે.

પેકવુડ વર્સસ યુનિયન-કેસ્ટલ મેઈલ સ્ટીમશિપ કંપની લિમિટેડ
[(૧૯૦૩) ૨૦ ટાઈમ્સ લો રિપોર્ટ્સ પ૯] માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું
હતું:

".....પરંતુ કલમ "અથવા અન્યથા" ચાલુ રહી, અને તેણે
વિચાર્યું કે તેનો અર્થ "અન્ય કોઈ પણ રીતે" થાય છે, અને આ કલમ
ફૂતરાને છૂટક જવા અને ખોવાઈ જવાની મંજૂરી આપવામાં કસાઈની
બેદરકારીને લાગુ પડે છે ".

કવલાપ્પરા કોટ્ટારાથિલ કોચુની @મૂપિલ નાયર વગેરે વિરુદ્ધ મદ્રાસ અને
કેરળ રાજ્ય અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસસી ૧૦૮૦] માં, આ
અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"આ નિયમના આધારે, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે
કલમમાં ઉદ્દેખિત અધિકાર અથવા રિવાજ એક અલગ જાતિ છે અને
"અથવા અન્યથા" શબ્દો અધિકાર અથવા કરાર જેવી વસ્તુઓ જેમ કે
લોસ્ટ ગ્રાન્ટ, પ્રાચીન વપરાશકર્તા વગેરે સુધી મર્યાદિત હોવા જોઈએ.
આપણને એવું લાગે છે કે સંદર્ભમાં "અન્યથા" શબ્દનો અર્થ ફક્ત
"જાળવણીની રસીદની ઉત્પત્તિ ગમે તે હોય".કાયદાનો એક ઉદ્દેશ

અદાલતોના હુકમોને બાયપાસ કરવાનો છે અને પ્રિવી કાઉન્સિલે અવલોકન કર્યું હતું કે જાળવણીની રસીદ બક્ષિસની બહાર પણ હોઈ શકે છે.તે મોટે ભાગે સંભવ છે કે દાન અને બક્ષિસના કાર્યોને પણ આવરી લેવા માટે સૌથી વધુ વ્યાપના શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.જો એમ હોય તો, વિવાદિત કાયદા હેઠળ દાનમાંથી જાળવણીની ચુકવણી પણ સ્વીકૃત સ્થાનમના પાત્રને નષ્ટ કરશે જે દેખીતી રીતે અયોગ્ય અને ગેરવાજબી છે.

ભારત સંઘ વિરુદ્ધ શ્રી ઓમ પ્રકાશ [(૧૯૭૬) ૪ એસ. સી. સી. ૩૨]
માં એવું જોવા મળે છે:

"કલમ ૩૦ ની કલમ (સી) માં "અથવા અન્યથા અમાન્ય છે"
શબ્દો સંદર્ભની અમાન્યતા સહિત તમામ પ્રકારની અમાન્યતાને
આવરી લેવા માટે પૂરતા વિશાળ છે.

હુકમનામું રદ કરતી વખતે, શરતો લાદવામાં આવી શકે છે પરંતુ આવી
શરતો ગેરવાજબી અથવા કઠોર રીતે અતિશય ન હોવી જોઈએ.

વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે જો પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને અહીં ૫ લાખ રૂપિયાની હદ સુધી સુરક્ષા આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે તો ન્યાયના હિતમાં ઘટાડો થશે.આવી સુરક્ષા વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના સંતોષ માટે પૂરી પાડવી જોઈએ.રોકડમાં રકમ જમા કરવા સિવાયની જામીનગીરી તારીખથી ૧૨ અઠવાડિયાની અંદર જમા કરાવવાની રહેશે.વાદી-અપીલકર્તા કબૂલાત પર હુકમનામું પસાર કરવા માટે તેમની અરજી લાવવા માટે હકદાર રહેશે. સામાવાળા-પ્રતિવાદી નંબર ૧ પણ પોતાનો વાંધો દાખલ કરવા માટે હકદાર હશે કે આદેશ XII નિયમ ૬ હેઠળ હુકમનામું કેમ પસાર કરવું જોઈએ નહિ.જો આવું કારણ પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં ન આવ્યું હોય, તો તારીખથી ૮ અઠવાડિયાની અંદર દાખલ કરવું આવશ્યક છે.

જો કથિત સામાવાળા-પ્રતિવાદી આ હુકમનું પાલન કરે છે, જેમાં નિષ્ફળ જતાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ કાયમ રહેશે, તો કોર્ટ પક્ષકારોના વકીલની સુનાવણી કર્યા પછી, ૧૨ અઠવાડિયાના કહેવાતા સમયગાળાની સમાપ્તિ પર ગુણદોષના આધારે આ બાબત પર વિચારણા કરશે.

આ અપીલને ઉપરોક્ત હદ સુધી મંજૂરી આપવામાં આવી છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

અપીલ ને અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.